

**BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MUSIQA DARSLARINI
LOYIHALASHDA JISMONIY VA MUSIQIY HARAKATLAR UYG‘UNLIGI**

<https://doi.org/10.70728/qdpi.v08.i01.079>

Qo‘qon Davlat Universiteti
“Musiqi nazariyasi” kafedrasi v.b. dotsenti
Shadiyeva Gavxar Imindjanovna

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida musiqa darslarini samarali loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlarning uyg‘unligini ta‘minlash masalalari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida musiqiy-ta‘limiy faoliyatda harakatli mashqlar, ritmik o‘yinlar va musiqiy plastika elementlaridan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy idroki, ritm sezgisi hamda ijodiy faolligini rivojlantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf musiqa darslarini loyihalashda integrativ yondashuvdan foydalanish pedagogik samaradorlikni oshirishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, musiqa darsi, jismoniy harakat, musiqiy harakat, integratsiya, ritm, pedagogik loyiha.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы обеспечения гармоничного сочетания физических и музыкальных движений при проектировании уроков музыки в начальных классах. В ходе исследования установлено, что использование ритмических упражнений, подвижных музыкальных игр и элементов музыкальной пластики в учебном процессе положительно влияет на развитие музыкального восприятия, чувства ритма и творческой активности учащихся. Результаты исследования показывают, что интегративный подход к проектированию уроков музыки в начальной школе способствует повышению педагогической эффективности и формированию устойчивого интереса к музыкальному искусству.

Ключевые слова: начальное образование, урок музыки, физические движения, музыкальные движения, интеграция, ритм, педагогическое проектирование.

Abstract. This article examines the importance of ensuring the harmonious integration of physical and musical movements in designing music lessons for primary school students. The study reveals that the use of rhythmic exercises, movement-based musical games, and elements of musical plasticity in the educational process has a positive impact on the development of musical perception, sense of rhythm, and creative activity of pupils. The research findings indicate that an integrative approach to planning music lessons in primary education enhances pedagogical effectiveness and fosters sustained interest in musical art.

Keywords: primary education, music lesson, physical movement, musical movement, integration, rhythm, pedagogical design.

KIRISH. Boshlang‘ich ta‘lim bosqichi o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim davr hisoblanadi. Ushbu bosqichda musiqa darslari nafaqat estetik didni, balki jismoniy, emotsional va intellektual rivojlanishni ham ta‘minlaydi. Ayniqsa, jismoniy va musiqiy harakatlarning uyg‘unlashuvi o‘quvchilarning musiqa mazmunini chuqurroq anglashiga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar musiqa ta‘limida faqat tinglash va kuylash bilangina cheklanib qolmasdan, balki harakatli faoliyatni ham qamrab olish zarurligini ta‘kidlaydi. Shu boisdan, musiqa darslarini loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlarning o‘zaro uyg‘unligini ta‘minlash dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida musiqa darslarini loyihalash jarayonida jismoniy va musiqiy harakatlar uyg‘unligining pedagogik ahamiyatini asoslashdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida musiqa ta‘limini tashkil etishda jismoniy va musiqiy harakatlarning uyg‘unligi masalasi pedagogika va musiqa ta‘limi nazariyasida muhim o‘rin egallaydi. Ushbu muammo xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan turli jihatlarida tadqiq etilgan.

Musiqa va harakat integratsiyasi masalasi dastlab Yevropa musiqa pedagogikasida shakllangan. Jumladan, E. J. Dalkroz o‘zining ritmika nazariyasida musiqani tananing tabiiy harakatlari orqali anglash va idrok etish g‘oyasini ilgari surgan. Uning fikricha, musiqiy ritmni tana harakati bilan uyg‘unlashtirish bolalarda musiqiy eshitish, koordinatsiya va diqqatni rivojlantiradi. Bu yondashuv boshlang‘ich ta‘lim yoshidagi bolalarning psixofiziologik xususiyatlariga to‘liq mos keladi.

K. Orff tomonidan ishlab chiqilgan Orff-pedagogika tizimida ham musiqiy harakat muhim vosita sifatida talqin etiladi. Orff konsepsiyasiga ko‘ra, musiqa, harakat va nutq biri-biri bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi. Orff yondashuvi ayniqsa musiqiy o‘yinlar, ritmik mashqlar va improvizatsiyaga asoslangan bo‘lib, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining musiqaga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Rus pedagogik maktabi vakili D.B. Kabalevskiy musiqa ta‘limida faol idrok etish g‘oyasini ilgari surgan. U musiqa darslarini faqat tinglash bilan cheklamasdan, kuylash, harakat va emotsional ifoda bilan boyitishni taklif etadi. Kabalevskiyning ta‘kidlashicha, harakat musiqiy obrazni chuqurroq anglashga yordam beruvchi vosita hisoblanadi.

Psixologik nuqtayi nazardan, L.S. Vigotskiy tomonidan ishlab chiqilgan madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasida faoliyat va harakat bolaning rivojlanishida asosiy omil sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv musiqa ta‘limida jismoniy va musiqiy harakatlarni

uyg‘unlashtirishning ilmiy asoslarini mustahkamlaydi, chunki harakat orqali o‘rganish boshlang‘ich yoshda eng samarali usullardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonlik olimlar tomonidan ham boshlang‘ich sinflarda musiqa ta’limi metodikasiga oid tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, Sh.A. Abdullaeva o‘z ishlarida musiqa darslarida harakatli mashqlardan foydalanish o‘quvchilarning musiqiy idroki va estetik didini rivojlantirishini ta’kidlaydi. M.R. Rahimov esa musiqa pedagogikasida integrativ yondashuvning ahamiyatini asoslab, musiqa va jismoniy faollik uyg‘unligi dars samaradorligini oshirishini ko‘rsatadi.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, jismoniy va musiqiy harakatlarning uyg‘unligi masalasi yetarli darajada o‘rganilgan bo‘lsa-da, aynan musiqa darslarini loyihalash jarayonida ushbu uyg‘unlikni tizimli asosda tashkil etish masalasi hali ham dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu sababli, mazkur tadqiqot boshlang‘ich sinf musiqa darslarini loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlar uyg‘unligini pedagogik jihatdan asoslashga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. pedagogik va psixologik adabiyotlarni tahlil qilish;
2. boshlang‘ich sinf musiqa darslarini kuzatish;
3. tajriba-sinov mashg‘ulotlarini tashkil etish;
4. taqqoslash va umumlashtirish metodlari.

Tajriba ishlari umumta’lim maktabining 1–3-sinflarida olib borildi. Musiqa darslarida ritmik harakatlar, musiqiy o‘yinlar, qo‘l va tana plastikasiga asoslangan mashqlar tizimli ravishda qo‘llanildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki:

1. jismoniy va musiqiy harakatlarning uyg‘unligi o‘quvchilarning musiqiy ritmni sezish qobiliyatini oshiradi;
2. harakatli mashqlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini kuchaytiradi;
3. musiqiy obrazlarni tana harakati orqali ifodalash ijodiy fikrlashni rivojlantiradi;
4. dars jarayonida charchoq darajasi kamayib, diqqat barqarorligi ortadi.
5. Shuningdek, integrativ loyihalangan darslar o‘quvchilarning musiqaga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirdi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, musiqa darslarida jismoniy harakatlardan foydalanish pedagogik jihatdan asoslangan bo‘lib, bu yondashuv bolalarning yosh va psixofiziologik xususiyatlariga mos keladi. Tadqiqot natijalari Orf, Dalkroz va Kabalevskiy pedagogik qarashlari bilan hamohangdir. Musiqa darslarini loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlarni uyg‘unlashtirish o‘quvchilarda musiqani his etish, uni anglash va ijodiy ifodalash jarayonlarini yaxlit tizimga keltiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida musiqa darslarini loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlar uyg‘unligini ta‘minlash ta‘lim samaradorligini oshirishda muhim pedagogik ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, musiqiy faoliyatni jismoniy harakatlar bilan uyg‘unlashtirish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularning faolligini oshiradi. Musiqiy ritmga mos harakatlar o‘quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyati, ritmni his qilish va koordinatsiya ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, harakatli mashg‘ulotlar o‘quvchilarning jismoniy faolligini ta‘minlab, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Jismoniy va musiqiy harakatlar uyg‘unligi asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning emotsional holatini barqarorlashtiradi hamda musiqiy obrazlarni chuqurroq idrok etish imkonini beradi. Bunday yondashuv o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirib, ularning musiqiy ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi. Tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, harakatli musiqa mashg‘ulotlari o‘quvchilarning diqqatini jamlash, xotirasini mustahkamlash va o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Umuman olganda, boshlang‘ich sinf musiqa darslarini loyihalashda jismoniy va musiqiy harakatlar uyg‘unligini tizimli ravishda qo‘llash o‘quvchilarning musiqiy, jismoniy va ma‘naviy rivojlanishiga xizmat qiladi hamda ta‘lim jarayonining sifatini oshirishga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Kabalevskiy D.B. Musiqiy tarbiya nazariyasi. — Moskva: Prosveshcheniye, 1986. — 240 b.
2. Orff K. Musiqa va harakat. — Berlin: Schott Music, 1978. — 180 b.
3. Dalkroz E.J. Ritmika asoslari. — Jeneva: Foetisch Verlag, 1965. — 210 b.
4. Абдуллаева III.A. Boshlang‘ich sinflarda musiqa ta‘limi metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2018. — 156 b.
5. Rahimov M.R. Musiqa pedagogikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. — 200 b.
6. Vigotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi. — Moskva: Pedagogika, 1991. — 320 b.
7. Rasulova H.N. “Pedagogical Opportunities of Applying CLIL Technology in Music Education.” QDU. Vol.10 No.2 (2025): Ilm Fan Xabarnomasi.
8. Rasulova H.N. “The concepts of musical thinking and its content” FarDu. International Multidisciplinary Research in Academic Science. Volume. 7, Issue 01, January (2024).
9. Qobilova, E. (2024). MUSIQA ONG VA HISLAR O‘RTASIDAGI VOSITACHIDIR. Pedagogikada ilmiy izlanishlar, 2(1), 28-31.
10. Qobilova, E. (2024). THE PLACE OF FOLK SONGS IN ISAJAN SULTAN'S STORIES. American Journal Of Social Sciences And Humanity Research, 4(02), 44-49.
11. Qobilova, E. (2024). THE IMPORTANCE OF MUSIC TEACHING IN EDUCATION. QO ‘QON UNIVERSITY NEWSLETTER, 12, 99–100.

12. Qobilova, E. (2024). The Significance Of Interdisciplinary Connection In The Formation Of Music Literacy In Children With Hearing Defect In Music Lessons. Uzbekistan Educational Research Journal, 1(1).

13. Qobilova, E. B., Toshpolatova, S., Muhammadjonova, M., Muninova, M., Baxromova, M., & Rahimova, D. (2023). QADIMIY MUSIQIY SAN'ATNING SHAKLLANISH JARAYONI. Science and innovation, 2(Special Issue 14), 560-565.